

ŞEREFLİKOÇHİSAR EKONOMİSİ ve SORUNLARI

Yrd. Doç. Dr. Selma AYTÜRE*

ÖZET

Aksaray Üniversitesi'nin Meslek Yüksek Okulu ve Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksek Okulu'nun bulunduğu Şereflikoçhisar'ın ekonomisi, hem Üniversitemiz öğrencileri, hem de ilçe bakımından büyük önem arz etmektedir. İlçe, Ankara'ya bağlı olmasına rağmen, ekonomisi hala istenen düzeyde değildir ve bazı sorunları vardır. Bu çalışma, sorunları ortaya koymakta ve çözüm yolları önermektedir. Ekonomi ve sorunlar, üç ana başlıkta incelenmiştir. Birinci bölümde tarım-hayvancılık, ikinci bölümde sanayi-ticaret, üçüncü bölümde turizm ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şereflikoçhisar, ekonomi, sorunlar, ihtiyaçlar.

SEREFLIKOCHISAR'S ECONOMY AND PROBLEMS

ABSTRACT

The economy of Sereflikochisar, which includes Vocational School and School of Applied Technology and Business of Aksaray University is very important both for the students of our university and the town itself. Town, although administratively connected to Ankara, the economy has still not developed up to satisfactory level and have some problems. This work laying down problems and solutions. Economy and solutions evaluated under three titles. At the first section agriculture-animal farming, at the second section industry-trade, and at the third section tourism are evaluated.

Keywords: Sereflikochisar, economy, problems, needs.

* Aksaray Üniversitesi, ŞUTİYO, selmaayture@aksaray.edu.tr.

GİRİŞ

Şereflikoçhisar İlçesi Ankara'ya 150 Km. uzaklıkta ve güneyde en son ilçedir. İlçe; Konya, Kırşehir ve Aksaray illeriyle komşudur. Kuzeyinde Bâlâ, doğusunda Evren, Sarıyahşi ve Ağaçoören, batısında Kulu ilçeleri ve Tuz Gölü ile çevrilidir.

Yüzölçümü 2034 Km² olup, Güneyi ovadır, Kuzeyi dalgalı araziye sahiptir. Denizden yüksekliği 975 m. dir. Çıplak ve kıraç arazi yapısına sahiptir. Hâkim iklim karasal iklimdir. Tuz Gölü ve Hirfanlı Baraj Gölünün arasında yer almaktadır. Peçenek Çayı da ilçe sınırları içerisinde.

Şereflikoçhisar'da ekonomi yeterince gelişmemiştir. İlçe bir taraftan da göç vermektedir. Bu göçün yönü Aksaray'daki gelişmeye ve ekonomik canlılığa bağlı olarak bir taraftan Aksaray'a, bir taraftan Ankara'ya, bir taraftan da yurt dışınadır. Daha önceki yıllarda yurt dışına işçi olarak giden çoktur. Şimdi de akrabalar ve özellikle gençler, kendilerini kurtarmak amacıyla akrabalarının yanına gitmeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde İlçe nüfusu yıldan yıla azalmaktadır. Bu durum İlçenin gelişimini önemli bir şekilde engellemektedir. Ancak yine de alınacak önlemlerle İlçe ekonomisi daha iyi duruma gelebilecektir. Bu çalışma, bu duruma katkı sağlama çabasıyla hazırlanmıştır.

Aksaray Üniversitesi'nin iki yüksek okulunun bulunması İlçeye belli bir canlılık kazandırmıştır. Ancak İlçe bu imkandan yeterince yararlanamamaktadır. Öğrencilerin güzel vakit geçirip, para harcayabilecekleri yerler yoktur. Öğrencilere hitap edebilecek, cafe, restoran, çay bahçesi, spor alanları, gezi yerleri, yürüyüş yolları, bisiklet yolları, hatta barınacak ev, yurt imkanları yeterli değildir. Bu durum İlçeye gelen öğrenci profilini de etkilemekte, bazı öğrenciler gelip, gördükten sonra kayıt yaptırmadan gitmektedirler.

Bu çalışmada büyük ölçüde Kaymakamlık birifing notları ve Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yönetimi Yüksek Okulu'nda geçmiş yıllarda yapılan iki paneldeki görüşlerden yararlanılmıştır. Bunlardan birisi: Şereflikoçhisar'da Tarım ve Hayvancılık (Sorunlar ve Çözüm Yolları)", diğeri de, "Şereflikoçhisar'da Sanayi ve Ticaret (Sorunlar ve Çözüm Yolları)" dır. Panellere hem Akademi dünyasından akademisyenler, hem yerel otorite, hem de konu ile ilgili Bakanlık ve Kurum yetkilileri davet edilerek görüşleri ve bilgileri alınmış, dinleyici olarak da, bütün köy muhtarları, sivil toplum kuruluşları ve konu ile ilgili meslek kuruluşları temsilcileri ve basın davet edilerek, soru-cevap bölümünde onların görüşlerinden de istifade edilmiştir. Bu bile İlçede büyük bir heyecan yaratmıştır. Böylece bir ölçüde farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Sorunlar çözüldükçe heyecan daha da artacak, bu

heyecan motivasyona dönüşerek, İlçede bulunan atalet değişime uğrayacaktır. Bu çalışmada bunun yolları gösterilmeye çalışılmıştır.

Şereflikoçhisar ekonomisine yön veren üç önemli sektör bulunmaktadır. Bunlar: tarım ve hayvancılık, ticaret ve sanayi, turizmdir. Birinci bölümde, tarım ve hayvancılık, ikinci bölümde ticaret ve sanayi, üçüncü bölümde turizm incelenmektedir. Son bölümde Şereflikoçhisar'ın sorunları değerlendirilmekte ve çözüm önerileri ortaya konulmaktadır.

TARIM VE HAYVANCILIK

İlçe tarımının en güçlü yönü tarımsal üretim yapılabilecek geniş ve verimli tarım arazilerine ve birçok ürünün ekonomik olarak yetiştirilmesine uygun bir ekolojiye sahip olması, en zayıf yönü ise, tarım

alanlarının geniş olması, en önemli fırsat, coğrafi konumu nedeniyle bütün bölgelere eşit uzaklıkta yer alması ve tarım arazilerinin potansiyel sulama olanağının olması, en önemli tehdit ise kırsal nüfusun azalması, tarım arazilerinin küçülmesi ve parçalanması ile işgücü ve üretim maliyetlerinin yükselmesidir (Baydar, 2013). Tarım ülke şartları ölçüsünde makineleşmiş durumdadır.

İklim: Ortalama rakımı 975 m olan ilçenin iklimi tipik karasal iklimdir; yazları çok sıcak ve kurak, kışları çok soğuk ve yağışlıdır. Bazı yıllar Temmuz ayında 40 dereceyi aşmakta, bazen de Şubat ayında eksi 20 derecenin altına düşmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 12-13 derece ve yıllık yağış ortalaması 300-400 mm'dir (yıllık yağışın % 85'i kış ve ilkbahar mevsiminde düşmektedir).

Bitki Örtüsü ve Toprak Yapısı: İklim şartlarına bağlı olarak bitki örtüsü bakımından arazi genellikle çıplak ve kıraçtır. Yağış şartlarının yetersizliği sebebiyle ilçede hâkim bitki örtüsü step, yani bozkırdır. Tepelik alanlar üzerinde yer yer meşe ormanı artıkları mevcuttur. Toprak yapısı kumlu, tınlı ve killidir. Topraktaki tuz oranı yüksek olup, % 0,2 ile % 13 arasında değişmektedir.

Arazi Varlığı ve Dağılımı: Aşağıdaki Tablo 1'de görüldüğü gibi arazilerin % 68,7'si tarım arazisi, % 1,4'ü orman arazisi, % 28'i çayır-mera arazisi, % 1,8'i tarım dışı arazidir. 96.519 hektar olan tarım arazilerinin ancak 4.500 hektarı sulanmaktadır. Geri kalan arazilerde kuru tarım yapılmaktadır.

Tablo 1. Arazi Varlığı ve Dağılımı, 2015

Arazi Cinsi	Alanı (ha)	Oran (%)	Sulanan Alan (ha)
Tarım	96.519	68,96	4.500
Orman	1.943	1,38	
Çayır-Mera	39.103	27,94	
Tarım Dışı	2.380	1,78	
Toplam	139.945	100	

Kaynak: GTHB, İlçe Müdürlüğü.

Türkiye tarımının genel yapısal özelliklerine benzer şekilde, tarım arazileri küçük, parçalı ve dağınık işletmelerden oluşmaktadır.

Arazilerin Kullanım Durumu: Tarım arazilerinin kullanım durumlarına bakıldığında, aşağıdaki Tablo 2’de görüldüğü gibi, arazilerin % 97,7’ sine tekabül eden 74.432 hektar alanda tarla bitkileri, % 2,1’ine tekabül eden 2.050 hektar alanda sebze, % 0,1’ine tekabül eden 90 hektar alanda bağ, % 0,05’ine karşılık gelen 47 hektar alanda meyve ekimi/dikimi yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Tarım Arazilerinin Dağılımı, 2015

Arazi Cinsi	Ekilen (ha)	Nadas (ha)	Toplam Alan (ha)	Oran
Tarla	74.432	14.900	94.332	97,7
Sebze Alanı	2.050	-	2.050	2,1
Bağ Arazisi	90	-	90	0,1
Meyve Arazisi	47	-	47	0,05
TOPLAM	81.619	14.900	96.519	100

Kaynak: GTHB, İlçe Müdürlüğü.

Bitkisel Üretim: İlçede buğday, arpa, kavun, şeker pancarı başta olmak üzere çeşitli ürünler yetiştirilmektedir. Bitkisel üretimle ilgili ayrıntılı bilgi aşağıdaki Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Tarla Ürünleri Ekilen Alan ve Verimleri, 2015

Cinsi	Ekilen Alan	DekaraVerim
Arpa	50.000	272
Buğday	18.000	290
Aspir	400	150
Nohut	3000	150
Kuru Fasulye (Sulu)	50	260
Şeker Pancarı	800	7.000
Kimyon	6000	60
Ayçiçeği (Çerezlik)	75	180
Ayçiçeği (Yağlık)	120	125
Mısır (Silajlık)	200	7.000
Soğan(Kuru)	200	3000
Fiğ (Yeşil ot)	250	440
Yonca (Kuru ot)	45	900
Kavun	1500	500
Kabak (Çerezlik)	450	40
Karpuz	100	1000
Patates	27	4000
Yulaf	150	150
K.Mercimek	100	125

Kaynak: GTHB, İlçe Müdürlüğü.

Tablo 3'ün incelenmesinden görüleceği gibi, en çok ekilen ürün arpa ve buğdaydır. 50.000 hektar alanda arpa, 18.000 hektar alanda buğday ekimi yapılmaktadır. Arpa ve buğdaydan sonra en çok ekimi yapılan ürün, 600 hektar ile kimyon, 3000 hektar ile nohut, 1500 hektar ile kavun, 800 hektar ile şekerpancarı ve 400 hektar ile aspirdir. Bunların dışında üretimi yapılan ürünler: kuru fasulye (50 hektar), ayçiçeği (çerezlik ve yağlık olmak üzere 195 hektar), silajlık mısır (200 hektar), kuru soğan (200 hektar), fiğ (250 hektar), yonca (45 hektar), çerezlik kabak (450 hektar), karpuz (100 hektar), patates (27 hektar), yulaf (150 hektar), kırmızı mercimektir (100 hektar) .

Hayvansal Üretim: Arazi varlığının yaklaşık üçte birine (% 28) tekabül eden, 39.103 hektar çayır-mera arazisi bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak, hayvansal üretim önemli bir ekonomik aktivite olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mera alanları özellikle küçükbaş hayvancılık için büyük bir potansiyeldir. Ancak mera alanlarında olumsuz iklim, kontrolsüz otlatma ve amaç dışı kullanım nedeniyle ot verimi ve kalitesi oldukça düşmüştür (Baydar, 2013).

Özellikle Tuz Gölü'ne yakın olan bazı tuzlu topraklarda otlayan hayvanların çok lezzetli olduğu söylenmektedir. Bunun tanıtımı yapıldığı takdirde ilçe ekonomisine önemli bir katkı sağlayabilecektir.

Ülke genelinde olduğu gibi bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. İlçedeki hayvan varlığı şöyledir:

Büyükbaş	: 9.743	Adet
Küçükbaş	: 50.000	“
Kanatlı	: 25.000	“
Arı Kovanı	: 1.200	“ (GTHB, İlçe Md.lüğü, 2015).

Hayvan varlığına bakıldığında, en çok küçükbaş hayvan yetiştirildiği görülmektedir. Tabiat şartları da en çok küçükbaş hayvancılığın yapılmasına izin verir. En çok koyun, tiftik keçisi ve kıl keçisi yetiştirilmektedir. 2015 yılı verilerine göre ilçede, 9.743 baş büyük, 50.000 baş küçük hayvan varlığı bulunmaktadır. Kanatlı sayısı 25.000.'dir. Kümes hayvancılığı genelde her köyde, her evin kümesi ve ilçe merkezinde de kenar mahallelerde yetiştirilir.

Halihazırda 1.200 arı kovanı bulunmaktadır. Arıcılık giderek yaygınlaşmaktadır. Kovanların hepsi modern olup, 3 işletmenin kovan sayısı 100'den fazladır. 12 işletmenin kovanları, 30-99 aralığındadır, 6 işletmenin de 29'dan az kovanı bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvancılık yapan işletmelerin 378 tanesi süt üretimi yapmakta, 436 işletme besicilik yapmaktadır. İlçede bir miktar da manda bulunmaktadır.

Hirfanlı Baraj Gölü'nden elde edilen su ürünleri de ilçe ekonomisinde önemli yer tutar.

İlçede tarım sektörü ile ilgili olarak Ziraat Odası, 8 Tarım Kredi Kooperatifi, 12 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, 1 Pancar Ekiciler Kooperatifi, 7 Zirai Mücadele Bayisi, 12 Tohum Bayisi, 16 Kimyevi Gübre Bayisi, 23 perakende yem satış ve depolama bayisi, 339 gıda işletmesi, 10 su ürünleri işletmesi, 6 yetkilendirilmiş tohumluk bayisi, 5 zirai ilaç satış işletmesi faaliyet göstermektedir.

SANAYİ ve TİCARET

İlçede sanayi yeterince gelişmemiştir. 1991 yılında yapılan Küçük Sanayi Sitesinde 204 faal iş yeri bulunmakta, bu işyerlerinde toplam 500 kişi çalışmakta ve 46 boş işyeri depo olarak kullanılmaktadır. Mobilyacılık, Oto Elektrik Tamirciliği, Tornacılık, Kaynakçılık, Oto Motor Tamirciliği, Madeni Yağ Satıcılığı, Oto Yedek Parçacılığı, Kaporta ve Boyacılık, Demir Doğramacılık, Küçük Sanayi Sitesinin en hareketli sektörleridir.

Besin sanayii ilçenin en eski ve yaygın sanayi koludur. Merkezde, kasaba ve köylerde 25 değirmen, ayrıca ilçede kurulmuş olan un fabrikası ile yine ilçe merkezinde 5 adet ekmek fabrikası bulunmaktadır.

En önemli sanayi faaliyetini 16 tane tuz imalathanesi oluşturmaktadır. Bunun dışında bir yem fabrikası bulunmaktadır. Ayrıca madencilik ve nakliyatçılık da önemli ekonomik faaliyetlerdir.

İlçe Ticaret Odasına kayıtlı 597 (aktif), 1693 (pasif), Ziraat odasına kayıtlı 10.181 (aktif), 4.596 (pasif), Esnaf ve Sanatkârlar Odasının kayıtlı 642, Şoförler ve Otomobilciler Odasına kayıtlı 492 üye bulunmaktadır.

Tarım ve ticaretin hakim olduğu ilçede 15.000 dolayında işçinin yurtdışında olması, yapılaşma ve ticarete canlılık getirmiştir. Özellikle yaz aylarında yurt dışında yaşayan yöre insanların gelmesiyle ekonomi büyük bir canlılık kazanmaktadır.

İlçede 7 adet banka şubesi (Ziraat Bankası, İş Bankası, Vakıflar Bankası, Halk Bankası, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, Finansbank Şube Müdürlükleri) ile Akbank (bankamatik düzeyinde) bulunmaktadır.

İlçede civar kent ve köylerden esnaf ve halkın bulunduğu Cumartesi ve Salı günü kurulan Pazar yeri ile merkezde Mustafacık Mahallesi'nde kurulan buğday pazarı, ilçe ticaretinin yoğun olduğu alanlardır (Aytüre-Gündüz, 2017:9).

Tuzculuk: İç Anadolu Bölgesinde yer alan Tuz Gölü, Türkiye'nin ikinci büyük gölü olup, meydana gelmesi tektoniktir. Tuz Gölü tüm yağışlarını kış aylarında alırken, yazın göle giren su yoktur. Göl içinde suyun tuz konsantrasyonu çok yüksek olduğu için suda yaşayan bitkilere rastlanmaz. Göl çevresinde geniş bir alanda çok zayıf tuzcul floraya rastlanır. Tuz Gölü'nü besleyen sular, doğuda Şereflikoçhisar'dan geçen Peçenek Suyu, güneyde Eskil'den göle giren Bağlıca ve Kırkdelik suları ile Eşmekaya kaynakları, güneybatıda Tersakan ayağı ile batıda Cihanbeyli'den gelen İnsuyu'dur(Şereflikoçhisar Belediyesi, 2016).

Doymuş tuzlu suyun Kaldırım, Kayacık ve Yavşan tuz yataklarına dökülmesine izin verilir ve tuz çökeldiğinde su tekrar çektilir. Sonra tuz, geniş bir demiryolu ağı boyunca göl kıyısındaki ambarlara doğru yol alan vagonlara doldurulur. Tuz buradan kamyonlarla esasen Şereflikoçhisar'da bulunan özel tuz işleme fabrikalarına götürülür. Burada tuz tüm Türkiye'ye dağıtılmak üzere defalarca kez yıkanır, kurutulur ve paketlenir. Osmanlı döneminde göl etrafında doğal olarak oluşan tuz blokları kırılırdı ve göl kıyısında tüccarlara satılırdı. Tuz develere yüklenir ve her yöne taşınırdı. Sonraki yıllarda ambarlar inşa edildi ve sonra her yıl gölün değişik kısımlarından tuz elde edilmesini mümkün kılan ve raylar arası mesafesi dar olan bir demiryolu kurulmuştur. Bu, bugün kullanılan daha verimli tuz yataklarının kurulduğu 1970'lere kadar devam etmiştir.

Tuz Gölü'nün bir kısmının ilçe hudutlarında olması nedeniyle, ilçedeki mevcut iki tuzludan 2015 yılı sonu itibariyle üretilen ham tuz miktarı 1.581.776 ton'dur. Bu miktar ülke üretiminin yarısından fazladır.

Tekel Genel Müdürlüğüne bağlı Kayacık Tuz İşletmesi 08.11.2005 tarihinde Özelleştirme İdaresi tarafından yapılan ihale ile Öz Mutlu Madencilik İnşaat A.Ş ve Birol MUTLU ortak girişim grubuna 42.200.000 ABD Dolarına ihale edilmiş olup, 2015 yılında burada 790.000 ton ham tuz üretilmiştir. Kaldırım Tuz İşletmesi ise 26.10.2005 tarihinde Koyuncu A.Ş. ye, 40.700.000 ABD Dolarına ihale edilmiş olup, 2015 yılında 791.776 ton ham tuz üretilmiştir (Şereflikoçhisar Kaymakamlığı, 2016).

Madencilik: Linyit ilçede bulunan diğer bir madendir. Şereflikoçhisar'ın kuzeyinde Peçenek Boğazı ile Vayvay Boğazı arasındaki tepelik şeritte, kıvrımlı kumtaşı serisi üzerinde kesintili olarak bulunur.

Alçıtaşı (jips), tuz gölü çanağını doğudan çevreleyen fay hattı boyunca tepelik şeritte bulunmaktadır.

Kireç, ilçenin Çalören mevki yakınlarında bulunan kireç yataklarından elde edilmektedir.

Mermer ise, Peçenek havzasını doğudan çevreleyen dağlık şeritte yer yer açığa çıkmıştır. Henüz işletilmemektedir.

Sadıklı Köyü güneyinde, 3-5 milyon ton tuğla kiremit hammaddesi rezervi bulunmaktadır (Tuz Yolu, 2015:13,15).

Nakliyecilik: Şereflikoçhisar, konumu itibarı ile büyük bir nakliye ve lojistik potansiyele sahiptir. E-90 Yolu üzerindeki konumu ona bu özelliği kazandırmaktadır. Bu yol, bir taraftan

İstanbul ve Ankara'yı, Mersin, Adana üzerinden Akdeniz'e ve Güney-Doğudaki İllere ulaştırırken, bir taraftan da Avrupa'yı Orta-Doğu Ülkelerine ve Akdeniz'e bağlamaktadır. Bu özelliği ile, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasından sonra önemi daha da artacak ve kıtaları birbirine bağlayan ana arter üzerinde bir konum kazanacaktır. Bu bakımdan şimdiden gerekli hazırlıkların yapılması ve buranın bir lojistik üs haline getirilmesi gerekmektedir.

2016 yılı verilerine göre, Şereflikoçhisar'da halihazırda şoförler odasına kayıtlı toplam üye sayısı 492 olup, bunların 365'i kamyon-kamyonet sahibi, 82'si dolmuş-minibüs-servis sahibi, 45'i ticari taksi sahibidir (Aytüre-Gündüz,2017:11).

TURİZM

Şereflikoçhisar'da turizmin ana objesi Tuz Gölü'dür, ancak yeterince değerlendirildiği söylenemez. Hirfanlı baraj gölü de yeterince bilinmeyen ve değerlendirilmeyen bir yerdir. İlçede bir müze bulunmaktadır. Parnassos antik kenti kalıntıları yeterince bilinmemektedir. İnanç turizmi çerçevesinde değerlendirilebilecek yerler ve değerler vardır. Kırsal turizmden hiç yararlanılmamaktadır.

Tuz Gölü: Tuz Gölü, 1500 kilometrekarelik alanıyla Van Gölü'nden sonra Türkiye'nin ikinci büyük gölüdür. Göl çevresinde ülkenin değişik kısımlarından gelen insanların kurduğu pek çok yeni köy vardır.

Tuz Gölü ile yakın ilişkide olan göller Tuz Gölü ile bir ekosistem bütünlüğü arz etmektedir. Yakın çevresindeki göller Tersakan Gölü, Bulak Gölü ve Kulu Gölleridir.

Tuz gölü kışın kapladığı geniş su alanı ile su kuşları için önemli bir kışlama bölgesidir. Uluslararası kriterlere göre A sınıfına giren bir sulak alandır. Kış aylarında çok sayıda Sakarca Kazı gölde barınır ve çevredeki tahıl ekili alanlarda beslenir. İlkbaharda göl içinde oluşan adalarda ve göl kıyısındaki bataklıklarda suna, angıt, çamurcun, büyük yağmurcun, kocagöz, ince gagalı martı, gümüşü martı ve bataklık kırlangıcı kuluçkaya yatmaktadır. Gölün ornitolojik önemi yurdumuzda en büyük flamingo kolonisinin kuluçka alanı oluşudur.

2013 yılı Nisan ayında Türkiye adına Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ilk kez Dünya Doğal Miras Alanına dahil edilmek üzere UNESCO Dünya Miras Komitesine bir doğal alanı, Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesini aday olarak göstermiştir. Bunun sonucunda Haziran 2013 tarihinde yapılan 37. Dünya Miras Komitesi toplantısında Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi UNESCO Dünya Miras Alanları Geçici listesine resmen dahil edilmiştir. Doğal Miras Alanlarının bu listeye dahil edilmesi ile birlikte bu alanların sadece biyoçeşitlilik açısından

önemli alanlar değil, aynı zamanda küresel ölçekte de özel bir öneme sahip oldukları, dünyada doğa koruma açısından orijinal ve yeryüzünde eşsiz oldukları tescil edilmektedir. Bu alanlar ülkemizin etkin bir şekilde tanıtımına, turizmin çeşitlendirilmesine ve turizmden elde edilen gelirin artmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Yurtdışı turizm envanterinde ülkemizdeki korunan alanların da yer alması, bu alanlara ilgi duyan doğa izlemeyi, dinlenmeyi, kuş gözlemlemeyi bilinçli olarak seçen ve programlarını buna göre düzenleyen hedef kitlenin ülkemize çekilmesi için önemli bir gelişme olacaktır (ÇŞB, 2014:167,168).

Aday alanların UNESCO Dünya Miras Alanları Asıl Listesine dahil edilebilmesinin ön koşullarının başında, alana ilişkin “Yönetim Planının” hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının olması önemli bir avantajdır. Ancak Yönetim Planının uygulanması aşamasında UNESCO Dünya Miras Alanlarının yönetimine ilişkin önceliklerin göz önünde bulundurulması ve uygulamaların bu önceliklere göre yapılması önem arz etmektedir.

Tuz Gölü’nde 129 çeşit böcek yaşamakta olup, bunların 4 tanesi endemiktir. Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesinde tespit edilen sürüngenler ve iki yaşamlılar 21 çeşit olup, Türkiye genelindeki bu türlerin % 13’ünü oluşturmaktadır. Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesinde 86 çeşit kuş türü tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı yerli, bir kısmı yaz göçmeni, bir kısmı da kış göçmenidir. Tuz Gölü ve çevresinde yaşayan kuşlar, Türkiye genelinde yer alan kuşların % 19’unu oluşturmaktadır. Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesinde 20 çeşit de memeli türü yaşamaktadır (ÇŞB, 2014:182-189).

Tuz Gölü kenarında birkaç ticari işletme dışında tesis yoktur. Burada günübirlik konaklama alanları ve sosyal tesisler oluşturulmalıdır. Tuz Gölü, Kapadokya gibi önemli bir turizm destinasyon yolu üzerinde bulunmasına rağmen, turizmden yeterince faydalanamamaktadır.

Hirfanlı Baraj Gölü: Tuz Gölü’nün yanı sıra Hirfanlı Baraj Gölü de turistik özellikler taşıyan bir yerdir. Burada yeterince tesis bulunmamakta ve bu bölgenin güzelliği bilinmemektedir. Buralarda Dünya standartlarında günübirlik konaklama alanları oluşturularak, turist artışını karşılayabilecek potansiyel oluşturulmalı ve iyi bir tanıtım yapılmalıdır..

Kent Müzesi: İki katlı olan Şereflikoçhisar Kent Müzesi, yüzyıllar boyunca yöre halkının yaşam biçimlerini, üretim şekillerini, inanç ve zevklerini gösteren belgelerin toplanarak korunması, değerlendirilmesi ve sergilenmesi yoluyla geçmişe vefa borcunu ödeme adına da

önemli bir girişimdir. Bu bakımdan yöresel kültür ürünlerinin saklanması, belgelenmesi ve korunması açısından Şereflikoçhisar Kent Müzesine önemli görevler düşmektedir.

Osmanlı Devleti zamanında II. Abdülhamit tarafından silah deposu ve askerlik şubesi olarak kullanılan ve bugün Şereflikoçhisar Kent Müzesi olarak hizmet veren binada yöreye ait soyut-somut kültürel miras eserleri sergilenmektedir.

Parnassos Antik Kenti: Değirmenyolu Köyünde yer alan ve Eski Tunç Çağına ait olduğu düşünülen Höyük ve çevresi, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından, 1993 yılında I. Kurtarma kazısı çalışmaları kaynaklarda ve haritalarda Parnassos Antik Kenti olarak lokalize edilmesi ve köyün adının da Parlasan olması, Değirmenyolu Köyünün, Antik Parnassos Kenti olduğunu doğrulamaktadır. Parnassos Kenti, İstanbul'dan başlayıp, İznik- Ankara- Tuz Gölü- Tarsus- Antakya üzerinden, Kudüs'e kadar uzanan ve Hacı Yolu olarak bilinen yol üzerinde önemli bir duraktır. Kazının ilk günlerinde, yüzeydeki topraktan derinde renkli taşlardan döşenmiş mozaikli bir tabana ve anacak bir kısmı korunabilmiş duvarlara rastlanılmıştır. Antik Parnassos Kenti kurtarma kazısı çalışmaları ve bilim dünyasına sunacağı yeni veriler, yöre turizm faaliyetlerine olumlu etki sağlayacaktır (Gündüz,2017:42). Tanıtımı da yapılamamıştır. İlçe dışında bilinmemektedir.

İnanç Turizmi:

İlçede İnanç turizmi açısından değerlendirilebilecek, Alaaddin Camii, Hacı Ahmet Camii bulunmaktadır. Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri de Şereflikoçhisar doğumludur.

Alaaddin Camii: Kale Mahallesinde bulunan Alaaddin Camiinin yapılışı hakkında kesin bilgiler yoktur. Yapılış tarihi süsleme ve mimari özelliklerinden dolayı XIII.Yüzyıla kadar inmektedir. Üstündeki kitabe dikkate alınırsa 1286/1869 tarihinde yeniden yapılmıştır. Tek kubbeden oluşan caminin adının nereden geldiği de net olarak bilinmemektedir. Konu hakkında önemli araştırmalar yapan İbrahim Hakkı Konyalı (1971:508), caminin Selçuklu hükümdarı I.Alaaddin Keykubad adına yaptırıldığını söylemektedir (Okumuş, 2015:32).

Hacı Ahmet Camii: Parlasan (Değirmenyolu) Köyü/Mahallesinde bulunan Hacı Ahmet Camii, Şereflikoçhisar'da halk mimari yapıları içinde dikkat çeken en önemli yapılardan biridir. Temelleri Selçuklu sanat ortamında atılıp, Osmanlının Anadolu coğrafyasında hakim olan mahalli mimari geleneklerinden biri olan Ankara mahalli üslubunda inşa edilmesi yönüyle özel önem taşımaktadır. Cami, kibleye dik üç sahından meydana gelmektedir. Uzunlamasına dikdörtgen planlı yapı, içten düz ahşap tavanlı olup, dıştan üzeri düz damla örtülmüştür. Camide süsleme unsuru olarak karşımıza çıkan belki de tek unsur, kadınlar

mahfilini taşıyan ahşap direkler üzerinde gördüğümüz aşı boya kalıntılarıdır. Cami, Ankara'da asırlar boyunca devam eden mahalli geleneğin izlerini taşıması itibariyle geleneğin geç dönemde verilen bir temsili olması yönüyle ilgiye şayandır (Gündüz, 2016:3).

Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri: Şereflikoçhisar doğumlu olan Hüdayi Hazretleri, 1541-1628 yılları arasında bir asra yakın yaşamış, sekiz padişah devrini idrak etmiş bir gönül sultanıdır. Evliya Çelebi, Hüdayi Hazretlerinden bahsederken, kendisinin 70.000 bağlısının bulunduğunu söylüyor. O döneme göre çok büyük bir rakam. En aşağı seviyedeki halktan padişahına kadar herkese ulaşmak ve sadece güzel olanı, doğru olanı, hak olanı güzel bir üslupla söylemek, padişahlara yol göstermek ve onları adeta talimatlar verircesine mektuplarla irşad etmek her babayığidin karı değildir. I.Ahmed'le çok sıcak bir yakınlık ilişkisi de vardır. Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri bizim tarihimizde renkli bir simadır, şairliği ile tasavvufi boyutuyla önemli bir insandır (Sarıkaya, 2015:36). Hüdayi Hazretlerinin tanıtımı da inanç turizmi açısından ilçeye önemli katkılar sağlayacaktır.

İlçede tipik Anadolu yaşantısı, örf ve gelenekleri aynen mevcuttur.

Kırsal Turizm:

Kırsal turizm için önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyel harekete geçirilebildiği takdirde, İlçeye önemli bir ekonomik hareketlilik sağlayabilecektir.

ŞEREFİKOÇHİSAR'IN ÖNEMLİ EKONOMİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Şereflikoçhisar ekonomisinin sorunları aşağıda belli başlıklar altında incelenmiş ve çözüm yolları önerilmiştir. Ancak işe öncelikle bir SWOT analizi ile başlanmalıdır. Ankara Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmış olan Ankara Bölge Planında yer alan Şereflikoçhisar'la ilgili öncelik ve tedbirler de bir an önce hayata geçirilmelidir.

SWOT analizi ve Projelendirme: İlçe için bir SWOT analizi hazırlanmalı, SWOT analizleri hazırlanırken, mutlaka sektörü temsil eden bütün kesimlerin ve paydaşların (üniversiteler, odalar, vakıflar, dernekler, kooperatifler ve örgütler ile tüzel kişiler gibi) görüşü alınmalı ve hazırlanacak stratejik raporda öncelikli alanlar belirlenerek, bu öncelikli alanların uygulamaya konulması için projelendirilmelidir.

Projeler; amaç, konu, özgün değer, yapılabirlik, bütçe, plan, iş planı ve takvimi, fizibilite, çıktılar ve öngörülme durumları için B planı gibi bölümleri kapsamalıdır. Hazırlanan projelerin desteklenmek üzere, nereye ve nasıl başvurulması gerektiği konusunda doğru

adımlar atılmalıdır. Bu kapsamda, Köylerin Altyapısını Destekleme (KÖYDES), Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması (ÇATAK), Kırsal Yatırımların Desteklenmesi Programı (KYDP) ve Ankara Kalkınma Ajansı (AKA) gibi başvuru yapılabilecek çok sayıda proje ve program bulunmaktadır.

Ankara Bölge Planının Hayata Geçirilmesi: Ankara Kalkınma Ajansının hazırladığı Ankara Bölge Planının Şereflikoçhisar'la ilgili öngördüğü tedbirlerin bir an önce gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Ankara Bölge Planına göre, Ankara'nın alt bölgelerinden Birinci Bölge; Bala, Evren, Haymana ve Şereflikoçhisar ilçelerini kapsamaktadır. Gelişmişlik sıralamalarında da alt düzeylerde bulunan bölge ilçelerinde eğitim, sağlık, ulaşım, barınma imkânlarının iyileştirilmesi; katma değeri yüksek tarımsal üretimin yaygınlaştırılması; kırsal endüstrilerin geliştirilmesi; Tuz Gölü ve Hirfanlı Baraj Gölü'nde ve civarında alternatif turizm türlerinin faaliyete geçirilmesi; bu alt bölgenin kalkınmasına önemli katkıda bulunacaktır. Ayrıca ilin en yüksek güneş enerjisi potansiyeline sahip olan bu bölgede, gelecek on yılda gerçekleştirilecek güneşe dayalı elektrik üretim yatırımları, çevresel katkısının yanında, tarımsal sulamanın yaygınlaştırılmasında ve maliyetinin düşürülmesinde de etkili olacaktır.

Tarımsal Gelişim İçin:

Soğuk Hava Deposu: İlçeye kazandırılacak soğuk hava deposu ile kavun, elma, balık gibi ürünlerin üretim ve pazarlamasında modern hale gelmelidir. Ayrıca tanıtımı yapılarak meşhur edilebilecek olan **Hacıbekir Kavunu** için de soğuk hava deposu önem arz etmektedir.

Meraların İyileştirilmesi: Mera amenajmanı ve ıslahı ile ilgili 1998/4342 sayılı mera kanununun sağladığı avantajlarından yararlanarak çayır, mera, kışlak ve yaylaklarımızın yeniden vasıflarını iyileştirici düzenlemeler yapılmalıdır (Baydar, 2013). Bu İlçedeki hayvancılığın gelişimine katkı sağlayacaktır.

Sulu Tarım: Peçenek Barajı Sulama Projesi ile en azından 14 bin dekarlık bir alan daha suya kavuşturulmuş olacaktır. Sulamaya açılacak olan arazilerde, verimliliği ve kar marjı daha yüksek olan dane ve silajlık mısır, yağlık ve çerezlik ayçiçeği, soya fasulyesi, şekerpancarı, patates ve yonca gibi tarla bitkileri ile meyve ve sebze üretimine öncelik verilmelidir. Ayrıca yükselen trend olan tıbbi ve aromatik bitkiler ile üzümü meyveler gibi alternatif ürünler üzerinde de önemle durulmalıdır (Baydar, 2013).

Biyodizel üretiminde kullanılan bitkilerin üretiminin artırılması: Enerji Piyasası Denetleme Kurulu (EPDK), benzinin içerisine 2013 yılında % 2, 2014'ten itibaren ise % 3

oranında biyoetanol katılmasını zorunlu hale getirmiştir. 2014 yılından itibaren ise mazotun içine % 1 oranında biyodizel katılması ve bu oranın 2016 yılına kadar % 3'e çıkartılması zorunlu kılınıyor. Türkiye'de yılda 16 milyon ton mazot tüketildiğine göre her yıl 500 bin tona yakın biyodizel üretilmesi gerekiyor. Biyodizel üretiminde ise yerli hammadde kullanımı zorunlu kılındığından, yağ bitkileri üretiminin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda ilçede başta kanola, ayçiçeği ve aspir olmak üzere, biyodizel üretiminde yağları hammadde olarak kullanılan yağlı tohumlu bitkileri, başta mısır, şekerpancarı ve patates olmak üzere biyoetanol üretiminde karbonhidratları hammadde olarak kullanılan nişasta ve şeker bitkilerini geleceğin stratejik öneme sahip enerji bitkileri olarak üretimleri yaygınlaştırılmalıdır. Bu ürünler, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi bakımından da büyük önem arz etmektedir (Baydar, 2013).

Sanayi ve Ticaretin Gelişimi İçin:

Organize Sanayi Bölgesi: İlçede organize sanayi bölgesi bulunmamaktadır. Organize sanayi bölgeleri, sağlanan teşvikler ve destekler sayesinde buldukları bölgenin gelişimine önemli katkı sağlamaktadır. İlçenin ekonomik açıdan gelişmesini sağlayacak olan Organize Sanayi Bölgesinin bir an önce imar planı ve altyapı çalışmalarının sonuçlandırılarak faaliyete geçirilmesi gerekmektedir.

Lojistik Üs: Şereflikoçhisar mevcut konumu itibarı ile sadece Türkiye'yi değil, Avrupa'yı Orta Doğu ve Asya'ya bağlayan anayol üzerinde olması nedeniyle, taşımacılık açısından ve lojistik açıdan önemli bir yere sahiptir. Bu konumundan yararlanabilmesi için lojistik bir üs haline getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle gerekli hazırlıklar ve planlamalar yapılmalı, daha sonraki aşamada bu planlar gerçekleştirilmelidir.

Turistik Gelişim İçin:

Tuz Gölü: Şereflikoçhisar Tuz Gölü'nün turistik potansiyelinden yeterince yararlanamamaktadır. Kapadokya gibi önemli bir turizm destinasyon yolu üzerinde bulunmasına rağmen, yeterli tesis bulunmaması ve turistlerin ilgilerinin yeterince çekilememiş olunması nedenleriyle, bu konumundan faydalanamamaktadır. Bunun için öncelikle günübirlik tesisler artırılmalı ve Tuz Gölü'nün tanıtımına önem verilmelidir. Bu amaçla bir "**Tuz Gölü Festivali**" düzenlenmesi ve geleneksel hale getirilerek her yıl tekrarlanması Göl'ün tanıtımına önemli katkılar sağlayabilecektir. Göl'de balonla gezi düzenlenmesi, yerli ve yabancı turistlerin bölgeye ilgisini artıracaktır. Ayrıca etrafında kuş

gözlem yerlerinin oluşturulması ve yürüyüş yolları yapılması, kuş gözlemi için gelenlerin konaklayabileceği bir kamping-karavan işletmesi kurulması son derece yararlı olacaktır.

Tuz Gölünün bir kısmının, koruma ve kollama dengesi içerisinde sağlık turizm alanı ilan edilip, sağlık turizmine uygun hale getirilmesi, Tuz Gölünden daha fazla yararlanılması için gerekli yatırımların yapılması ve yatırımcılara gerekli kolaylıkların sağlanması gerekmektedir.

Tuzgölü'nde sağlık turizmine yönelik işletmelerin nitelik ve kapasitelerinin artırılması ve tuz tedavisinin tanıtılması suretiyle turist akımının artırılmasının yanı sıra, Kapadokya Bölgesi'ni ziyaret eden turistlerin konaklamalarını sağlayabilmek, İlçe ekonomisine büyük katkılar sağlayacaktır (Köylü, 2016:38).

Ayrıca yörede yapılabilecek kongre turizmi, genel turizm sezonu dışındaki ölü dönemi canlandıracaktır. Şereflikoçhisar'ın Ankara'ya yakınlığı dikkate alındığında, pek çok yerli turist hafta sonu günübirlik aktiviteler için yöreye getirecek çözümler üretilmelidir (Köylü, 2016:38).

Tuz Gölü'nün korunması, kollanması, turizm açısından tanıtımının yapılması, göçmen kuşlar açısından öneminin vurgulanması ve üretim dengesinin sağlıklı bir hale getirilebilmesi için zaman geçirmeden ve çok ciddi bir anlamda Tuz Gölü'nün çevresel veri envanteri hazırlanmalı ve göl için alınması gereken önlemlerin açık olarak belirlenmesi gerekmektedir (Gündüz, 2015:33).

Konya Ovası kapalı bir havzadır, dışarıya akıntısı yoktur. Konya Ovası'nda biriken ve tuzlanmaya neden olan fazla sular drenaj kanalı açılarak Tuz Gölü'ne akıtılmıştır. Drenaj amaçlı inşa edilen bu kanala Konya'nın kanalizasyonu başta olmak üzere çevredeki tüm fabrikaların ve küçük sanayi sitelerinin atıkları da bu kanala bağlanmıştır. Tuzgölünün bu atıklardan kurtarılması gerekmektedir.

Hububat hasat mevsimi sonunda göl kenarında yer alan tarlalarda anız yakımı önlenerek, gölün oluşan küllerle kirlenmesi engellenmelidir.

Hirfanlı Baraj Gölü: Hirfanlı Baraj Gölü, İlçedeki bazılarının dediği, “deniz”, güzel bir görünüme sahiptir. Ancak bu durum, gidilip, görünmeden bilinmemektedir. İlçede yaşayanların dışında da pek fazla bilinmeyen, bakir bir alandır. Hirfanlı Baraj Gölü ve etrafı da Şereflikoçhisar'ın değerlendirilemeyen değerlerindedir. Barajın İlçe sınırları içerisinde yer alan bölümü, günübirlik turizm alanı olarak planlanmalı ve sosyal yaşam alanları oluşturulmalıdır. Bu amaçla yürüyüş ve bisiklet yolları yapılmalı, göl kenarında su sporları

yapılması için gerekli altyapı oluşturulmalı ve göle Ankara'dan gelenler için kestirme yollar yapılmalı ve geliştirilmelidir. Bunlar yapılırken, bir taraftan da iyi bir tanıtım kampanyası düzenlenmelidir. Yol kenarında ve baraj gölü kenarındaki köylerde tarım turizminden de yararlanılabilir. Bu amaçla elverişli işletmeler belirlenmeli, altyapısı hazırlanmalı ve tanıtımı yapılmalıdır. Böylece Baraj Gölüne gelen turistler, yol üzerindeki köylerde, hem güzel vakit geçirir, hem de bazı ihtiyaçlarını karşılar ve köyde üretilen ürünlerden alarak köyün ekonomisine katkıda bulunurlar.

Kırsal Turizm: İlçede önemli bir kırsal turizm ve agro turizm (tarım turizmi) potansiyeli bulunmaktadır. Bu potansiyel değerlendirilerek ilçenin tanıtımı yapılmalı ve yerli-yabancı turistlerin ilçeye gelmesi ve konaklaması sağlanmalıdır. Bunun için gerekli tesisler de bir an önce planlanmalı ve yapılmalıdır. Agro-turizm çerçevesinde, İlçede yetiştirilen Hacıbekir kavununun tanıtımı yapılmalıdır. Bu çerçevede mandacılık, manda sütü ve yoğurdu, turistlerin ilgisini çekebilecek bir üründür. Bu amaçla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının mandacılığı teşvik programlarından yararlanılmalıdır.

Yöresel Ürün Satış Üniteleri: E-90 Karayolu kenarında yöresel ürün satış üniteleri bulundurulmalı ve ilçenin tarımsal ürün deseninin reklamı yapılmalıdır. Burada tanıtımı yapılabilecek en önemli ürün **Hacıbekir kavunu**dur. Ancak bu ürünün satışının yıl içine yayılabilmesi için soğuk hava deposu yapılması gerekmektedir.

Turistik açıdan önem arzeden Kent Müzesi ve Parnassos Antik Kenti de yeterince bilinmeyen değerlerdendir. Bunların tanıtımı yapılmalıdır.

İnanç Turizmi: İlçede inanç turizminin gelişiminin sağlanması bakımından Alaaddin Camii ve Hacı Ahmet Camiinin tanıtımı yapılmalı, etrafında ziyarete gelenlerin yorgunluklarını giderip, dinlenebilecekleri yerler oluşturulmalı, buralarda hatıra eşya satış yerleri düşünülmelidir. Aziz Mahmud Hüdayi Hazretlerinin Şereflikoçhisar doğumlu olduğu da yeterince bilinmemektedir. Bu konuda da iyi bir tanıtım kampanyasına ihtiyaç vardır..

SONUÇ

Görüldüğü gibi, istendiği ve gerekli tedbirler alındığı takdirde, Şereflikoçhisar İlçesinin ekonomisini canlandırmak ve İlçenin cazibesini artırmak mümkündür. İlçede gerekli potansiyel vardır. Bu amaçla işe öncelikle planlama ile başlanmalıdır. Bu planlama için bir SWOT analizi ile işe başlanmalı, arkasından gerekli projeler hazırlanarak, mevcut destekler çerçevesinde Devletimizin sağladığı imkanlar harekete geçirilerek uygulanması sağlanmalıdır. Böylece İlçe ekonomisinde gerekli dönüşüm sağlanabilecektir.

Turistik gelişim açısından, halihazırda bilinmekte olan, fakat yeterince yararlanılmayan Tuz Gölü ve çevresinin geliştirilmesi ile işe başlanmalıdır. Ancak bunu yaparken Gölün korunması da büyük bir önem arz etmektedir. Diğer gelişmeler adım adım planlanmalı ve uygulanmalıdır. Hirfanlı baraj gölü keşfedilmeyi bekleyen bir diğer zenginliktir. Kırsal turizm ve agro-turizmden yararlanılmalı, yöresel ürün satış noktaları oluşturulmalıdır.

Tarımsal gelişim açısından, meralar iyileştirilmeli, Peçenek barajı suyundan yararlanılarak sulu tarım artırılmalı, ürünlerin korunması açısından soğuk hava deposu yapılmalı, biyodizel üretiminde kullanılan bitkilerin üretimi artırılmalıdır.

Organize Sanayi Bölgesi yapılması ve lojistik üs yapılması konuları da sanayi ve ticaretin gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Bütün bunlar gerçekleştirildiği takdirde Şereflikoçhisar ekonomisi canlanacak, bu canlanmadan hem Şereflikoçhisarlılar, hem de Üniversite öğrencileri yarar sağlayacak, Şereflikoçhisar her bakımdan önemli bir cazibe merkezi haline gelecektir. Bu durum İlçedeki göçü de tersine çevirebilecektir.

KAYNAKLAR

- Ankara Kalkınma Ajansı. *Ankara Bölge Planı*, <http://www.ankaraka.org.tr/bolge-plani/ankara-bolge-plani-2014-2023.pdf>, 23.11.2016.
- Aytüre,S.-Gündüz,V. (2017). *Şereflikoçhisar'da Ekonomi*. Ankara. Çengel Gazetecilik.
- Baydar, H. (2013). *Şereflikoçhisar ilçesinin tarımsal yapısı ve geliştirme potansiyeli*. Çengel Gazetesi, 16.01.2013,
<http://www.sereflikochisarçengel.net/yazar.asp?yaziID=4596&Baslik=sereflikochisar-ilcesinin-tarimsal-yapisi-ve-gelis>, 11.11.2016.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. *Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı 2014-2018*. Ankara.
- Gündüz,V. (2015). *Tuz Gölü'nün Yok Olma Riski Var!* TEMA, Ağustos 2015. Ankara.
- Gündüz,V. (2016). *Hacı Ahmet Camii*. Çengel Gazetesi, 21 Haziran 2016. Ankara.
- Gündüz,V. (2017). *Tuzun Başkenti Şereflikoçhisar Yöresi*. Ankara.
- Konyalı,İ.H. (1971). *Abideleri ve Kitabeleri ile Şereflikoçhisar Tarihi*. Ankara.
- Köylü, M.K. (2016). *Şereflikoçhisar'ın Pırıltılı İncisi Tuz Gölü'nün İlçe Ekonomisine ve Tanıtımına Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme*. Tuz Yolu, Mart 2016. Ankara.
- Okumuş,O. (2015). *Şereflikoçhisar'ın Sosyal Tarihi*. Tuz Yolu, Ağustos 2015. Ankara.
- Sarıkaya,O. (2015). *Şereflikoçhisarlı Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri'nin Hayatı*. Tuz Yolu, Ağustos 2015. Ankara.
- Şereflikoçhisar Kaymakamlığı. (2016). *Brifing Notları*.
- Şereflikoçhisar Belediyesi. (2017). Resmi Web Sayfası,
<http://www.sereflikochisar-bld.gov.tr/tuzgolu.html>,
<http://www.sereflikochisar-bld.gov.tr/kochisar.html>, 04.01.2017.
- Tuz Yolu. (2015). Ocak 2015.